

ARI TURUNEN • **Kibrin Tarihi**

ARI TURUNEN 1966'da Helsinki'de doğdu. Jyväskylä Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler, Helsinki Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans yaptı. *Metro* gazetesinde, *Kaleva*'da köşe yazıları kaleme alırken aynı zamanda Finlandiya Ormanlık Araştırma Enstitüsü'nde ve Bilişim Teknolojileri Merkezi'nde görev aldı. 2014'te Finlandiya Akademisi'nde iletişim direktörü olarak çalışmaya başladı. Şimdilerde *Le Monde diplomatique*'in Finlandiya yazı işleri müdürü olarak çalışmaktadır.

Bu kitap FIL'nın (Finnish Literature Exchange) mali desteğiyle yayımlanmıştır.

Ettekö te tiedä, kuka minä olen. Ylimielisyyden historiaa

© 2010 Ari Turunen

Bu kitabın yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Kontext Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 3191 • Bugünün Kitapları 269

ISBN-13: 978-975-05-3354-9

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ARI TURUNEN
Sen Benim Kim Olduğumu
Biliyor musun?
Kibrin Tarihi

*Ettekö te tiedä, kuka minä olen
Ylimielisyyden historiaa*

ÇEVİREN Özge Acıoğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

GİRİŞ 9

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİDAR SARHOŞLUĞU 13

İşte ve okulda zorbalara 22

Sonsuz rekabet ruhu 32

İKİNCİ BÖLÜM

Ego 39

Kulak asmamak 44

Kusursuzluk 52

Hor görmek 63

İnkâr 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYANIN MERKEZİ 73

Kişinin kendi mükemmelliğiyle ilgili mitler 80

Diz çökme siyaseti 85

Komşunun aşağılanması 89

Köylü kuzenin taşra şivesine gülmek 96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DAHA İYİ İNSANLAR	103
Daha güçlü olanın hakkı.....	111
Yetenekli azınlıkların göçü.....	125

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEKEL	131
Ahlâk tekeli.....	132
İberya'nın yükselişi, güç zehirlenmesi ve çöküşü.....	134
İngiltere'nin ticari tekelleri.....	137
Enron.....	141
Kâinatın hâkimleri.....	145

ALTINCI BÖLÜM

TEVAZU SANATI	153
Başarı şanstır.....	155
Başarı hümanizme dayanır.....	158
Başarı hoşgörüdür.....	160
Başarı bilgiye biçilen değerdir.....	164
KAYNAKÇA	169

ÖNSÖZ

Bu kitap bugüne kadar okumak için can attığın belki de en iyi kitap. Akıl almayacak kadar güncel olan bu kitap büyük bir bilgelik saçıyor ve okuyanlara müthiş keyif veriyor. Bu kitap sayesinde, kültürler ve genel olarak dünya hakkındaki fosilleşmiş fikirlerin harekete geçecek, sıradan akşamın ilham verici bir matineye dönüşecek...

Birçok kişide olduğu gibi bende de fazla büyük fanteziler var!

16 yaşındayken büyükbabama hayat hakkında epeyce şey bildiğimi iddia etmiştim. Mutedil tavrı hemen değişmiş, eski bir emlakçıdan, komünistten ve Adsız Alkolikler topluluğunu şerefleştirmiş bir kürsü başkanından gelebilecek bir tecrübeyle azarlamıştı: “Hayat hakkında hiçbir şey bilmiyorsun oğlum!” Seneler geçtikçe değiştim mi? Ebeveynlerimle duyarlı bir biçimde sohbet ediyor muyum? Onları dinliyor muyum? Belki de. Kibrin yaşı yok.

En zor olanı kendi sınırlarımızla yüzleşmek ve bilhassa da onu kabullenmektir. Çok azımız kendi yaratıcılığımız ve zekâmızla ilgili çeşitli testlerin sonuçlarını karşı çıkmadan

onaylarız. Kişinin kendisini yadsıması hem yaşlıların hem de gençlerin sorunudur.

Kibir, daima yanılmazdır. Başkalarını sadece dış görünüşüne ya da tek bir özelliğine dayanarak değerlendiren ne çok kişi var? Kaç kişi insanların mesleğine, eğitimine ya da makamına dayanarak sonuç çıkartıyor? Veyahut o insanlarla selamı sabahı kesiyor?

İnsanoğlu aya ayak bassa da, kendi gen haritasını çıkar-sa da mamutları avladığımız o dönemlerden bu yana sosyal etkileşim yontulmadı. Kibir, duygularımızdan en beyhude olanı. Bu hissiyat savaşları, felaketleri, nefretleri ve son derece büyük fiyaskoları doğurmuştur. Bu kitap kibirli ve diğer küçümseyici davranışların neden bu kadar sıradan olduğu konusunda insanları aydınlatmaya çalışıyor. Acaba kibir için bir şeyler yapılabilir mi?

Birçok ülkede yaşlı ve sinirli adamlar iktidara geliyor, sosyal medyada öfkeleniyor ve her zaman haklı olduklarına inanıyorlar. Diğer insanların görüşlerini yanlışmış gibi gösterme ve aynı zamanda başkalarına neyin yanlış olduğunu söyleme konusunda neredeyse doğaüstü bir yetkiye sahip olduklarını düşünüyorlar. Otoriterler ama hepsinden öte kibirliler. Toplumlara çocukmuş gibi davranıyorlar. Kraldan daha çok kralcılar ve başkalarının nasıl yaşaması gerektiğini her zaman herkesten daha iyi biliyorlar. Hatta bazıları eğlence amaçlı dizilerin içeriğine bile müdahale ediyor; hayatta hiçbir şey otoritenin müdahalesine uğramayacak kadar küçük değildir!

Bu önsözün Fince nüshası İstanbul'da Topkapı'da yazıldı. İnanılmaz güzel olan Topkapı Sarayı'nın renkli tarihi de bütün güç merkezlerinde olduğu gibi kibri anlatmakta. Dolayısıyla bu kitapta geçen şahıslar, elbette kendi ülkemi es geçmeden, dünyanın dört bir yanından geliyorlar.

Helsinki, 13.06.2015

GİRİŞ

İnsan için hiçbir şey başarılı olduğunda kibrin etkisine girmekten ve kendini tanrılar katında sanmasından daha tehlikeli değildir.

M.S. 10'un başlarında Romalı mühendis Julius Sextus Frontinus, bütün icatların yolun sonuna geldiğini, yeni ve devrimsel olan hiçbir şeyin ufukta görünmediğini ileri sürdü. Böyle görüşleri olan birinin Finlandiya'nın kadim kayaları gibi sağlam ve değişmez bir tavrı olması kaçınılmazdır. Julius bugün yaşasaydı kuşkusuz yine aynı fikirde olurdu. Fil-dişi kulesinde bilgisayarlara ve haberleşme uydularına katıla katıla güler, antibiyotiklerin önem teşkil eden ilaçlar olmasına burun kıvrırdı.

Julius gibi hiçbir zaman değiştirmeye gerek duymadığımız fikirlerimizin ve ayrıcalıklı bulduğumuz yargılarımızın olup olmadığını kaçınılmaz sorgular ki? Hangi tadın en iyisi olduğunu, çocuklarımız için en iyi eğitimin ve siyasi partinin hangisi olduğunu hep biz biliriz. Böyle sanıları özellikle daha genç olanlara dayatmaktan keyif alırız. Başkalarının bize düşüncelerini dayatması sinir bozucuyken aynı şeyi biz başkasına yaptığımızda bu elbette "sağlam karakterli" olmanın göstergesidir.

Bu kitabın da kibirli olduğu düşünülebilir. Bilmişlik taslayan biri olarak ben kimim ki, başkalarının yaptığı işleri ve

yanlıgılarını eleştiriyorum? Kibir öyle bir şeydir ki, herkese musallat olabilir. Kesinlikle kibirli olmadığını ileri sürmek de kibirdir. Zaten bu durum birçok kadim kültürün destanlarında, mitlerinde ve tragedyalarında da görülür.

Finlandiya'nın milli destanı *Kalevala*'nın üçüncü şiiri, mecliste kendilerini kanıtlamaya çalışırcasına hareket eden dominant ve saldırgan alfa erkeklerinin sarhoşça salındığı bir sahne gibidir. Genç Joukahainen, Väinämöinen'i kiskanıyordu, zira anlatılana göre en iyi şarkıları Väinämöinen söylüyor ve herkesten daha çok şey biliyordu. Joukahainen'in anne ve babası, genç oğullarını kendisinden daha iyi olanlarla kıyaslamaması konusunda uyarmalarına rağmen söz dinletemediler. Joukahainen herkesten daha bilgili olduğunu iddia ediyordu: "Babamın bilgisi iyidir, anneminki daha da iyidir, gelelim kendi bilgim hepsinin de üstündedir."

Joukahainen ile Väinämöinen karşılaştıklarında Joukahainen onu görmezden gelir. Bu tavır kibrin tipik belirtisidir. Sonra da Väinämöinen'i bilgilerini yarıştırmaya çağırır. Väinämöinen sorularını sorduğunda Joukahainen hemen bilmekle kalmaz bildiği her şeyi de sıralamaya başlar. Joukahainen'in dünya yaratılırken orada bizzat bulunduğunu ileri sürmesi Väinämöinen'i güldürür. Joukahainen'in asabı bozulur ve ihtiyarı düelloya davet eder. Väinämöinen bütün bunlara rağmen onu dizginlemeye çalışır ama nafiye, Joukahainen tılsımlı namerler söyleyerek Väinämöinen gibi bir korkağı domuza çevirip ağıla atmakla tehdit eder. Gelelim her şeyin de bir sınırı vardır. Väinämöinen bu kendini bilmezliğe öfkelenir: "Taştı göller, yer yerinden oynadı, sarsıldı bakır dağlar, şiddetle yarıldı taşlar, bölündü yalçın kayalar, çatladı kıyıdaki çakıllar." Yaşlı adam da tılsımlı namerlerle onun bataklığa saplanmasına neden olur, merhamet dileyerek ağlayan Joukahainen ancak kendi kız kardeşini Väinämöinen'e vaat ederek kurtulur.

Finlandiya'nın bataklıklarında geçen bu destan, kibirli tavrın hak ettiği cezayı alması gibi bir kadim anlatı motifini yineler. Farklı kültürlerin mitoslarında da öğretilen şey insanların gururu, aptallığı, yalanı ve hepsinden önce kibri hakkındaki didaktik hikâyelerdir.

Deniz Tanrısı Poseidon'un gazabına uğrayan Odysseus, iktidar sarhoşluğuna kapılan Oidipus hakkındaki antik trajedyalarda benzer bir motif ele alınır. Sağlıklı özgüven duygusunun, hastalıklı kibre dönüşmesi işten bile değildir. Başarı kendini besler, birçok insanı büyülemesinden dolayı da felaketle noktalanır. Antik dönemin insanlarına göre de *hubris* sendromundan, yani kibrin hükmü altına giren ve kendini Tanrı'yla bir görenlerden daha tehlikeli hiçbir şey yoktur. Bu durum, o kişinin kendisine utanmazca inanç duyguna ve tanrıların yarattığı bu kâinatta kendi sınırlarını hiçe saydığına yorulur. *Hubris* sendromuna yakalanmış olan kişi her şeyi yapabileceğini düşünür. Özgüven patlaması, kişinin etrafını yanlış yorumlamasına ve değerlendirmesine neden olur. Bu kişi eninde sonunda Nemesis'le, yani intikam tanrıçasıyla karşılaşır.

İktidarın yıkıma ve acıya neden olduğu trajedilere oyunlarının çoğunda yer veren William Shakespeare kibirlilikle ilgilendi. Bu trajedilerden en bilineni 11. yüzyılda kuzeni Duncan'ın iktidarını gasp eden, Iskoçya'da yaşayan bir krala yoğunlaşır. *Macbeth*, iktidardan gözü kör olan bir kralın trajik hikâyesidir. Macbeth gücü acımasızca kullanır ve insanlara güvenmekten vazgeçer. İntikam korkusu onu yeni suçlara sürükler. Sonunda tebaası tarafından iktidardan devrilir.

Tarihçi Barbara Tuchman, boyun eğdiğimizde sonunda boşanmaya, işten atılmaya, savaşa ve felakete sürüklendiğimiz dört alışkanlığa değinir. Bunlardan birincisi, tiran gibi davranmak: İş yerlerinde ve yemek masalarında yaygın olan

davranış biçimi. İkincisi, ölçsüz hırs. Üçüncüsü, Roma Devleti'nin çöküşünde olduğu gibi iktidarın beraberinde getirdiği yozlaşma ve yetersizlik. Sonuncusuysa yapmacık bir inat; kendi menfaatinin aleyhine çaba harcamak: Orkinosların ve morina balığının dünya denizlerinden yok olduğu bilinmesine rağmen niçin hâlâ usulsüz balık avlanıyor? Yeryüzünde iklim değişikliğine olan yıkıcı etkisi bilinmesine rağmen niçin yağmur ormanları tahrip ediliyor?

Bu kitapta, tarihin sayfalarını karıştırıp değişimin gülünç ve önemsiz mevzulardan kaynaklandığını anlatan konuları ele alıyorum. Şu veya bu şekilde dünyayı değiştiren *anları*, felaketlerin dönüm noktalarındaki kibri arıyorum. Kendi mükemmelliğinin rehavetiyle, kültürel olarak kendini üstün görerek ya da tekelleşmenin neden olduğu kendine yeterlilikle başkalarını küçümseme durumu çam deviren anlara dönüşebilir. Bu gibi anlarda gerginlik dayanılmaz bir hal alır ve sonunda yapının kırılması için kibirli bir hareket ya da uyarı yeterli hale gelir. Bir sonraki kırılmaya kadar devrimler olur, hava temizlenir ve ahlâk yine düzene koyulur...